



Stockholms
stad

Årsrapport 2023

Socialtjänstinspektörerna

Socialtjänstinspektörernas årsrapport 2023

Dnr: SOF 2023/603

Utgivningsdatum: Februari 2023

Utgivare: Socialförvaltningen

Kontaktperson: Anna Forsström och Johanna Strauss

Sammanfattning

Under våren 2023 genomfördes kvalitetsgranskning avseende tillämpningen av Lagen om Vård av Missbrukare i vissa fall (LVM) vid Bromma, Enskede-Årsta-Vantör och Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltningar. Sammanlagt granskades 96 ärenden, varav 40 procent rörde kvinnor och 60 procent rörde män. Inga avgörande skillnader mellan stadsdelsförvaltningarna framkom i hur tvångslagstiftningen tillämpades, vilket utifrån ett likställighetsperspektiv är positivt. Relevant formell dokumentation och beslut fanns i merparten av ärendena vid samtliga stadsdelsförvaltningar. Gällande det mer kvalitativa innehållet framkom en tydligare diskrepans i förhållande till lagstiftningen där hållningen till att inleda LVM-utredning var för restriktiv vid de granskade enheterna och där LVM-vård undveks på ett långtgående sätt. Barnrättsperspektivet var ett utvecklingsområde då information om barn saknades i hög grad.

Under hösten 2023 genomfördes kvalitetsgranskning gällande handläggning av våldsutsatta vuxnas ärenden inom relationsvårdsteamerna (RVT) vid Farsta, Järva och Skärholmens stadsdelsförvaltningar. Sammanlagt granskades 60 ärenden, där alla utom ett rörde kvinnor. Granskningen visade att det vid samtliga enheter fanns en god övergripande formell rättssäkerhet i handläggningen. Utredningarna följde i hög grad anvisningarna i Socialstyrelsens handbok¹ om hur våldet ska utredas och standardiserade bedömningsmetoder användes i hög utsträckning. Barnrättsperspektivet var vidare en tydlig styrka. En skillnad i likställighet framträdde mellan stadsdelsförvaltningarna, specifikt vad gäller stöd till stadigvarande boende där relationsvårdsteamerna inte använder samma insatser och har olika beslutsmandat. Av de brukare som bedömdes uppnå den högsta farlighetsnivån fick majoriteten insatser som motsvarade behovet av skydd. I en stadsdelsförvaltning återfanns dock ett flertal ärenden där insatserna inte motsvarade behovet av skydd och där motivationsarbete inte framgick i tillräcklig utsträckning.

Under året har även uppföljning avseende 2022 års granskningar av handläggning av barn i åldrarna 0-12 år genomförts. Uppföljningen omfattade Farsta, Hägersten-Älvsjö, Järva, Skarpnäck, Södermalm och Östermalms stadsdelsförvaltningar. Uppföljningarna visade att stadsdelsförvaltningarna utvecklat sina verksamheter utifrån resultaten, bland annat avseende barns delaktighet, rutiner kring polisanmälan och utredningsarbetets kvalitet.

¹ Socialstyrelsen (2023) Våld i nära relationer. Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Granskningar under 2023.....	5
Kvalitetsgranskning tillämpningen av LVM	5
<i>Granskningsresultat</i>	<i>5</i>
<i>Analys.....</i>	<i>7</i>
Kvalitetsgranskning våld i nära relationer	10
<i>Granskningsresultat</i>	<i>10</i>
<i>Analys.....</i>	<i>13</i>
Uppföljning	15
Slutord	18
Planering 2024.....	19

Inledning

Stockholms stads socialtjänstinspektörer har till uppgift att granska stadens verksamheter inom individ- och familjeomsorgen, med avseende på kvalitet och rättssäkerhet för den enskilde. Arbetet utgår från lagstiftning, förordningar och föreskrifter liksom stadens riktlinjer inom området. Granskningar genomförs utifrån en framtagen granskningsmodell som bygger på de kvalitetskriterier Socialstyrelsen och Sveriges kommuner och regioner (SKR) tagit fram 2010. Uppdraget har ett generellt brukarperspektiv. En årsrapport avges till socialnämnden och kommunstyrelsen.

Att bevaka likställigheten över staden samt sprida goda exempel är en viktig del av granskningarna, i syfte att stödja verksamheternas utvecklings- och kvalitetsarbete. Jämställdhet mellan könen och barnrättsperspektiv ska i möjligaste mån belysas och lyftas fram.

I Socialtjänstlagen (SoL) finns kvalitetsparagrafer. Av 3 kap. 3 § SoL framgår:

”Insatser inom socialtjänsten skall vara av god kvalitet. För utförande av uppgifter inom socialtjänsten skall det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Kvaliteten i verksamheten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras”.

Socialtjänsten styrs av lagstiftning och nationella styrdokument. Socialstyrelsens och SKR:s definition av god kvalitet knyter an till dessa. Enligt definitionen är god kvalitet när tjänsterna svarar mot de mål som beslutats, samt när tjänsterna

- bygger på respekt för människors självbestämmande och integritet
- utgår från en helhetssyn, är samordnade och präglas av kontinuitet
- är kunskapsbaserade och effektivt utförda
- är tillgängliga
- är trygga och säkra, och präglas av rättssäkerhet i myndighetsutövningen

Granskningar under 2023

Kvalitetsgranskning tillämpningen av LVM

Det aktuella granskningstemat valdes med utgångspunkt i ett tidigare budgetuppdrag gällande LVM.² Inom ramen för detta budgetuppdrag genomfördes en kartläggning av LVM-utredningar som inte lett till en ansökan om LVM-vård. Förevarande granskning syftade till att fördjupa analysen av kartläggningens resultat, att se över hur stadsdelsförvaltningarnas handläggning överensstämmer med lagstiftningens intentioner samt om de tillämpar lagstiftningen på ett likställt sätt. Granskningen genomfördes i Bromma, Enskede-Årsta-Vantör och Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltningar.

Granskningsresultat

Totalt granskades 48 förhandsbedömningar som inte lett till LVM-utredning samt 48 LVM-utredningar som inte lett till en ansökan om LVM-vård. Tidsperioden som granskades var 2022 och 2021. Ett dialogmöte hölls med respektive enhets ledning och medarbetare.

I nästan 30 procent togs utredningskontakter inom ramen för förhandsbedömningen, jämnt fördelat över de tre stadsdelsförvaltningarna. I 27 procent av förhandsbedömningar framgick av dokumentationen huruvida det fanns barn med i bilden eller inte.

		Bromma	Hägersten-Älvsjö	Enskede-Årsta-Vantör	Total
Framgår om det finns barn?	Framgår	1	3	9	13
	Framgår inte	15	13	7	35
	Total	16	16	16	48

Oftast fanns inga barn i relation till den enskilde. Av de nio personer som hade barn enligt folkbokföringen, framgick det i dokumentationen att information om den inkomna LVM-anmälan hade lämnats vidare till barn- och ungdomsenheten i enbart ett fall.

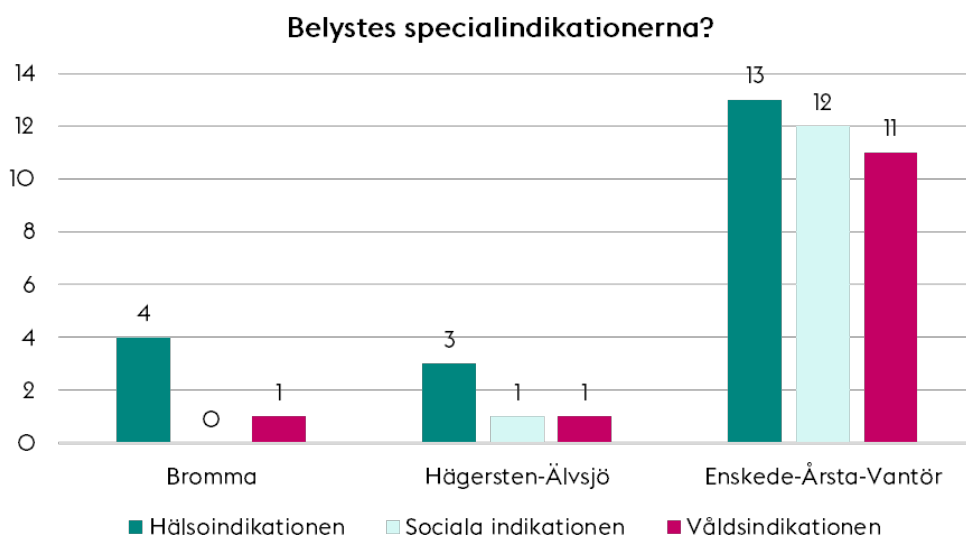
Behov av akuta insatser var så gott som alltid bedömt i samband med anmälnans mottagande. I 21 procent av förhandsbedömningarna saknades motivering till varför LVM-utredning inte inleddes, relativt jämnt fördelat vid stadsdelsförvaltningarna.

² Socialförvaltningen (2022) Rapport budgetuppdrag LVM. Dnr. 3.1.1-530/2022

När det gäller de granskade LVM-utredningarna var många av personerna kända sen tidigare och hade pågående ärenden inom socialtjänsten. LVM-utredningen inleddes oftast efter en inkommen anmälan från beroendevården. De flesta av de 48 inledda LVM-utredningarna hade avslutats inom två månader.

Av de tolv utredningsärenden där det fanns barn överlämnades information till barn- och ungdomsenheten i fyra fall. I åtta fall framgick inte att detta hade gjorts. När barnen var aktuella inom barn- och ungdomsenheten i samma stadsdelsförvaltning fanns intern samverkan i hög grad.

Socialtjänsten hade i utredningarna regelmässigt belyst om det fanns ett fortgående missbruk (generalindikationen).³ Specialindikationerna⁴ belystes däremot i varierande grad. Enskede-Årsta-Vantör hade i högst grad belyst indikationerna i någon mån.



I utredningarna som avslutades med hänvisning till att den enskilde samtyckt till frivilliga insatser hos kommun eller region framgick det i varierande grad huruvida samtycket bedömdes som tillförlitligt. I Bromma gjordes detta i 27 procent, i Hägersten-Älvsjö i 33 procent och i Enskede-Årsta-Vantör i 62 procent av

³ För att vård enligt LVM ska vara tillämpligt ska generalindikationen vara uppfylld. Generalindikationen innebär att den enskilde till följd av ett fortgående missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel är i behov av vård för att komma ifrån sitt missbruk. Vårdbehovet ska heller inte kunna tillgodoses enligt socialtjänstlagen eller på annat sätt.

⁴ Specialindikationerna anger i vilka konkreta situationer lagen är tillämplig. Det räcker med att en av indikationerna är uppfyllda för att lagen ska vara tillämplig. Hälsoundikationen innebär att den enskilde utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara. Den sociala indikationen innebär att den enskilde löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv. Våldsindikationen innebär att den enskilde kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

ärendena. Som regel nämndes detta mycket kortfattat och utan någon närmare motivering.

Drygt 80 procent av utredningarna mynnade ut i frivilliga insatser i någon form. 67 procent av dessa insatser bestod av behandlingsinsatser, vanligast var kombinationen boende och öppenvård. En tredjedel av de beviljade insatserna rörde enbart tillfälligt boende, utan behandlingsinnehåll. I nästan 20 procent av ärendena avslutades utredningen utan att personen fick någon typ av insats från vare sig socialtjänsten eller regionen.

En skriftlig planering fanns i en majoritet av ärendena, ofta kortfattad och generellt formulerad. Uppföljning av insatsen genomfördes nästan alltid. I en majoritet av ärendena avbröts den frivilliga planeringen i förtid.

		Bromma	Hägersten-Älvsjö	Enskede-Årsta-Vantör	Total
Avbryter den enskilde planeringen i förtid?	Ja	8	8	3	19
	Nej	3	4	8	15
	Framgår inte/ingen planering	5	4	5	14
	Total	16	16	16	48

Vid dialogmötena uttryckte samtliga enheter att det finns en kultur av att man ska undvika att inleda LVM-utredning och ansöka om LVM-vård. Att man undviker LVM på ett långtgående sätt handlar enligt enheterna bland annat om lågt förtroende för LVM-vården, etiska ställningstaganden kring att undvika tvång och den påfrestning på verksamhetens budget som LVM-vård innebär.

Analys

Nedan följer en jämställdhetsanalys samt en analys utifrån de kvalitetsområden som ingår i Socialstyrelsens och SKR:s definition av god kvalitet inom socialtjänsten.

Jämställdhetsanalys

De ärenden som ingick i granskningen rörde fler män än kvinnor vilket motsvarar hur fördelningen ser ut vid stadsförvaltningarnas missbruks-/beroendeenheter, där majoriteten som är aktuella för utredning och insatser är män.⁵ Anmälan till barn- och ungdomsenheterna gjordes generellt i låg utsträckning i granskningen. De anmälningar som faktiskt upprättades rörde i högre grad kvinnor med barn än män med barn. En hypotes till

⁵ Socialförvaltningen (2023) Socialtjänstrapporten 2022

varför det ser ut så skulle kunna vara att kvinnor oftare lever med barnen nära sig.⁶

Männen hade oftare fysisk ohälsa vilket sannolikt beror på att de var äldre och hunnit ådra sig mer ohälsa till följd av missbruket och livssituationen. Det totala underlaget är dock litet vilket gör det svårt att dra några riktiga slutsatser i en jämställdhetsanalys. I forskning om missbruk betonas att mer kartläggning och kunskap behövs gällande kvinnor i missbruk.⁷

Trygghet och säkerhet

Inga avgörande skillnader mellan enheterna framkom i hur tvångslagstiftningen tillämpades, vilket utifrån ett likställighetsperspektiv är positivt. Relevant formell dokumentation och beslut fanns i merparten av LVM-handläggningen vid samtliga stadsdelsförvaltningar. . Däremot fanns en tydligare diskrepans mellan lagstiftningen och det kvalitativa innehållet på så sätt att hållningen till att inleda LVM-utredning ofta var för restriktiv. Vid samtliga enheter återfanns vidare ärenden där LVM-utredningen avslutades med hänvisning till samtycke till frivillig vård, men där de föreslagna insatserna inte matchade behoven och inte heller baserades på ett hållbart samtycke. En stor andel av de frivilliga planeringar som gjorts upp visade sig också vara otillräckliga då brukarna i hög grad avbröt insatserna. Att praktiken undviker att både inleda LVM-utredning och att ansöka om LVM-vård innebär att enheterna i praktiken inte följer lagstiftningen. Detta riskerar att ge konsekvenser för de enskilda brukarnas hälsa.

Självbestämmande och integritet

Handläggningen visade generellt stor respekt för de enskildas integritet och självbestämmanderätt och i samtliga dialogmöten lyftes etiska perspektiv på tvångsvård. I 40 procent av de granskade utredningarna hade socialtjänsten berört tillförlitligheten i den enskildes samtycke till frivilliga insatser, dock oftast kortfattat och utan motivering. Enligt Socialstyrelsens handbok ska samtyckets tillförlitlighet noggrant bedömas där ”faktorer som den enskildes hälsotillstånd, sjukdomsinsikt och motivation till behandling beaktas, liksom resultatet av tidigare vårdinsatser”.⁸ Detta framkom dock sällan i samtyckesbedömningarna.

⁶ Socialförvaltningen (2023) Rapport om socialtjänstens kontakter med vuxna med missbruksproblem under oktober 2022

⁷ Länsstyrelsen Västmanlands län (2021) Vem ser oss? En studie om kvinnor i missbruk och deras upplevelser av våld i nära relation

⁸ Socialstyrelsen (2021) LVM - Handbok för socialtjänsten, sid 55

Helhetssyn och samordning

I de granskade utredningarna förhöll sig den avslutande bedömningen generellt enbart till den enskildes hälsa. Övriga indikationer var sällan väl belysta, även vad gäller exempelvis unga personer där den sociala indikationen hade varit tillämplig.

Samverkan med andra enheter och med regionen framträdde i en majoritet av ärendena. Barnrättsperspektivet är ett tydligt utvecklingsområde för samtliga stadsdelsförvaltningar då en stor andel av ärendena saknade information om barn fanns eller inte, samt huruvida information om anmälan hade förts över till barn- och ungdomsenheten.

Kunskapsbaserad verksamhet och effektivitet

En skriftlig planering för den enskilde och uppföljning av denna fanns i den absoluta merparten av ärendena. Detta är en förbättring sedan tidigare granskning⁹ då skriftliga planer och uppföljning oftare saknades. Dock var de skriftliga planerna ofta mycket kortfattade och oprecisa i sin utformning, vilket är ett utvecklingsområde framåt.

En stor del av både förhandsbedömningarna och utredningarna avslutades med hänvisning till att behovet kunde tillgodoses genom frivillig vård. I många av dessa ärenden genomförde den enskilde dock inte den planering som gjorts upp. Socialtjänstinspektörerna saknade i en majoritet av dessa ärenden att ställningstagande till LVM gjordes på nytt. I dokumentationen framkom också att flertalet av dessa personer fortsatte att fara illa av att inte få den vård och behandling som behövdes. Generellt fortlöpte ärendena istället med samma mönster som förelåg vid anmälan, med till exempel korta beslut om tillfälligt boende, akuta inläggningar och bristande behandlingsföljsamhet. Vidare framkom att nästan en femtedel av utredningarna avslutades utan planering för frivilliga insatser hos vare sig kommun eller region och att en fjärdedel av personerna endast fick insatser som rörde tillfälligt boende utan behandlingsinnehåll.

Tillgänglighet

Personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) var påfallande överrepresenterade, där 60 procent av de personer som var aktuella för utredning hade någon form av NPF-diagnos. I dokumentationsgranskningen ingick inte specifika frågor om hur målgruppen handläggs vid stadsdelsförvaltningarna, men mot bakgrund av den stora överrepresentationen finns skäl att systematiskt prioritera kunskap, bemötande och anpassningar

⁹ Socialförvaltningen (2018) Vuxna i missbruk – tillämpningen av LVM

kopplade specifikt till verksamheten såväl i myndighetsutövningen som vid utförarsidan. I de nationella riktlinjerna för vård och stöd vid ADHD och autism lyfter Socialstyrelsen att socialtjänsten vid bristande kunskap om NPF riskerar att ge fel insatser.¹⁰ Om rätt insatser inte finns, om de inte görs tillgängliga eller om behov tolkas fel av socialtjänsten riskerar den enskilde allvarliga konsekvenser, därtill kommer att insatser som inte träffar rätt sannolikt inte heller är effektiva.

Kvalitetsgranskning våld i nära relationer

Det aktuella granskningstemat valdes för att komplettera och ge fördjupad insyn om stadens stöd till våldsutsatta utifrån en tidigare genomförd översyn gällande detta.¹¹ Granskningens syfte var att se över hur handläggningen överensstämmer med lagstiftningens intentioner samt om olika stadsdelsförvaltningar tillämpar lagstiftningen på ett likartat sätt. De stadsdelsförvaltningar som omfattades var Farsta, Järva och Skärholmen.

Granskningsresultat

Sammanlagt granskades 60 ärenden vilka rörde våldsutsatta personer som var aktuella 2022-2023, där alla utom ett ärende rörde kvinnor. Vidare hölls ett dialogmöte med ledning och socialsekreterare vid respektive enhet.

Personerna i granskningen var mellan 18 och 73 år gamla. De flesta var aktuella hos relationsvårdsteamet (RVT) för första gången. Personerna hade varit utsatta för olika sorters våld, det vanligaste var psykiskt och fysiskt. Merparten av de granskade ärendena rörde personer som hörde till särskilt utsatta målgrupper¹², såsom exempelvis personer med utländsk bakgrund, missbruk eller funktionsnedsättning.

Bedömningsmetoden FREDA¹³ användes i hög utsträckning för att upprätta hot- och riskbedömning och för att beskriva våldet. En färdigställd utredning fanns i 55 av de 60 ärendena.

¹⁰ Socialstyrelsen (2022) Nationella riktlinjer för vård och stöd vid ADHD och autism

¹¹ Socialförvaltningen (2023) Översyn av stadens stöd till den som utsätts för våld, sexuellt förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål

¹² Socialförvaltningen (2023) Riktlinjer för handläggning av ärenden som rör våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution, människohandel för sexuella ändamål och sexuellt våld oberoende relation i Stockholms stad

¹³ FREDA är standardiserade bedömningsmetoder i socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer

Sammantaget var det vanligt att personerna i granskningen hade minst en särskild utsatthet, däremot var det inte alltid den särskilda utsattheten uppmärksammades i utredningens analys.

Uppmärksammas särskild utsatthet i utredningens analys?	Farsta	Järva	Skärholmen	Total
Ja	4	11	4	19
Nej	10	4	11	25
Utredning saknas	4	0	1	5
Inte särskilt utsatt	2	5	4	11
Total	20	20	20	60

Personens behov på kort sikt framkom oftast i utredningarna medan personens behov på längre sikt beskrevs mer sällan.

I 33 ärenden gjordes skyddsplacering på skyddat boende, relativt jämnt fördelat mellan stadsdelsförvaltningarna. Vid alla enheter var det vanligt att placeringen på skyddat boende förlängdes med två, eller tre veckor i taget.

Vad gäller FREDA farlighetsbedömning såg fördelningen mellan ärendena ut enligt följande.

FREDA farlighetsbedömning	Farsta	Järv a	Skärholmen	Total
Nivå 1 – risken för ökad farlighet är varierande	2	0	1	3
Nivå 2 – ökad farlighet råder	1	1	4	6
Nivå 3 – allvarlig fara råder	3	4	4	11
Nivå 4 – mycket allvarlig fara råder	11	11	8	30
Ingen Freda farlighet gjord	3	4	3	10
Total	20	20	20	60

Om tabellen ovan kopplas ihop med skyddsplaceringarna framkommer följande:

- Ingen av de tre personerna i nivå 1 placerades på skyddat boende eller vandrarhem/hotell.
- Av de sex personerna i nivå 2 placerades tre på skyddat boende och en på vandrarhem/hotell.
- Sex av de elva personerna i nivå 3 placerades på skyddat boende.

- Av de 30 personerna i nivå 4 placerades 20 på skyddat boende och två på vandrarhem/hotell. Åtta personer placerades inte alls.
- Fem av de tio personer där ingen FREDA farlighetsbedömning gjordes placerades på skyddat boende.

Samtliga personer som bedömdes höra till nivå 4 i FREDA (där mycket allvarlig fara råder) i Järva fick en skyddsplacering. Av de åtta ärenden i nivå 4 som inte placerades alls tillhörde tre Farsta och fem Skärholmen. I dessa fall ansökte den våldsutsatta personen om stöd från relationsvårdscenter (RVC) och inte skyddat boende. I Farstas ärenden framkom att samtliga personer hade fått information om skyddat boende samt att socialsekreterarna försökt motivera till insatsen, ofta upprepade gånger med tydliga uttalade bedömningar om faran. I Skärholmens ärenden var motsvarande information eller motivationsarbete inte dokumenterat och det förekom att personer istället hänvisats att söka boende via enheten för ekonomiskt bistånd.

I sex av Farstas ärenden beviljades insatsen lots.¹⁴ I 30 av de 60 ärendena beviljades personen behandlingsinsatser vid ett RVC. Uppdrag med konkreta mål och delmål skickades i alla utom fyra ärenden varav samtliga hörde till Järva. RVC-insatsen följdes upp i de flesta fall, i Skärholmen i samtliga.

Angående långvarigt boende fick den enskilde i sex av de 60 ärendena en boendeplacering inom Stiftelsen SHIS Bostäder. Fem av dessa ärenden hörde till Järva och ett till Farsta. I Skärholmen handläggs boendeplaceringar som inte avser akut skydd, såsom SHIS-boende, inte av RVT utan av enheten för ekonomiskt bistånd varför inga sådana insatser återfanns i Skärholmen.

I socialtjänstens dokumentation framgick i hög grad huruvida det fanns barn och om överföring till barn- och ungdomsenheten gjorts. Samverkan med barn- och ungdomsenheten var vanligt. Barnkonsekvensanalyser upprättades i de flesta ärenden, dock mer sällan i Farsta.

Vid dialogmöten med ledning och socialsekreterare från de tre stadsdelsförvaltningarna beskrev alla svårigheter i arbetet med grupper som har komplexa behov och som behöver speciallösningar. I Farsta nämndes lots-insatsen som möjliggör praktiskt och nära stöd vilket många brukare med särskild utsatthet behöver. Såväl Skärholmen som Järva beskrev att personer med utländsk bakgrund med bristande kunskap i svenska språket eller

¹⁴ Insatsen ingår i ett socialt investeringsprojekt i Farsta och två andra stadsdelsförvaltningar i staden. Lotsarna bistår med praktiskt arbete, till exempel följer med vid läkarbesök/myndighetskontakter och hjälper att söka bostad.

samhällsförankring ofta får svårt att tillgodogöra sig RVC-stöd om praktiska behov inte hanteras först.

Analys

Nedan följer en jämställdhetsanalys samt en analys av granskningsresultatet utifrån de kvalitetsområden SKR och Socialstyrelsen tagit fram.

Jämställdhetsanalys

I granskningen ingick fler kvinnor än män vilket motsvarar hur fördelningen ser ut vid stadsdelsförvaltningarnas RVT, där majoriteten som är aktuella för utredning och insatser är kvinnor.¹⁵ Utifrån att endast ett av 60 ärenden rörde en man kunde inga slutsatser dras om skillnader i handläggningen utifrån kön. Det är av stor vikt att insatser görs så att fler våldsutsatta grupper i samhället nås, däribland män i både heterosexuella och homosexuella relationer vilka många gånger kan undvika att söka hjälp på grund av rädsla för att inte bli trodda eller på grund av skam.¹⁶

Trygghet och säkerhet

Det granskade materialet präglades av en hög grad av dokumentation i form av adekvata beslut och underlag vilket visar på god övergripande formell rättssäkerhet i handläggningen. Utredningarna följde i hög grad handbokens anvisningar om hur våldet och dess konsekvenser ska utredas och dokumenteras.

I den absoluta merparten av ärenden där skyddsinsatser beviljades fick den enskilde en placering på skyddat boende. Bedömningarna kring behov av skyddat boende tycktes så gott som alltid vara baserade uteslutande på behovet av skalskydd. Resonemang om den våldsutsattas behov av psykosocialt stöd framkom sällan. I stadens riktlinjer framgår att det psykosociala stödet kan vara lika viktigt att erbjuda som skalskydd.¹⁷

Självbestämmande och integritet

Av de brukare som fick högsta farlighetsnivå i FREDA farlighetsbedömning¹⁸ fick majoriteten insatser som motsvarade

¹⁵ Socialförvaltningen (2023) Socialtjänstrapporten 2022

¹⁶ Mäns utsatthet för våld i nära relationer – Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) – Uppsala universitet (uu.se)

¹⁷ Socialförvaltningen (2023) Riktlinjer för handläggning av ärenden som rör våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution, människohandel för sexuella ändamål och sexuellt våld oberoende relation i Stockholms stad

¹⁸ Socialstyrelsen (2014) Manual för FREDA – Standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer

behovet av skydd. I Skärholmen återfanns dock ett flertal ärenden med högsta farlighetsnivå där insatserna inte motsvarade behovet av skydd. Ofta handlade detta om ärenden där den enskilde endast ansökt om och beviljats stödsamtal vid RVC. Vid dialogmötet beskrev enheten att de arbetar motiverande utifrån den professionella bedömningen och försöker få personen att ta emot skydd. I granskningen återspeglades detta i låg grad i ärendedokumentationen.

I så gott som alla ärenden var den enskildes delaktighet och inflytande tydlig i handläggningen vilket visar på gott socialt arbete, präglat av lyhördhet och respekt för den enskildes integritet.

Helhetssyn och samordning

Skillnader i likställigheten framträdde i förevarande granskning vad gäller stöd till stadigvarande boende där Järva och Farsta använder sig av SHIS-boenden medan Skärholmen har en uttalad praxis att inte använda sig av SHIS boendeinsatser alls inom RVT. Istället kan dessa insatser beviljas av enheten för ekonomiskt bistånd, som då i praktiken blir ansvariga för de våldsutsattas behov av stöd till stadigvarande boende.

I de granskade ärendena belyste utredningarna den enskildes eventuella särskilda utsattheter väl. Det saknades dock ofta en *analys* kring hur den särskilda utsattheten påverkade den enskilde, om socialtjänstens insats behövde anpassas, eller om samverkan med andra aktörer planerades för att samordna och anpassa utifrån den enskildes särskilda behov.

Barnrättsperspektivet var en tydlig styrka i det granskade materialet på så sätt att barnets situation var väl uppmärksammat i vuxenhandläggningen.

Kunskapsbaserad verksamhet

En tydlig styrka vid samtliga förvaltningar var att merparten av ärenden innefattade standardiserade bedömningsmetoder som en del av utredningen, som regel FREDÅ.

Uppgifter om hedersrelaterat våld och förtryck förekom relativt sällan i det granskade materialet. Detta skulle kunna handla om urvalet men kan också vara en signal om att socialtjänsten inte lyckas fånga upp hedersaspekter i våldsärenden. Socialförvaltningen kommer under 2024 ha hedersrelaterat våld och förtryck som ett särskilt fokusområde vilket innebär att frågan kommer följas löpande.

Effektivitet

Vid samtliga enheter i granskningen fanns en uttalad praxis kring de enskilda beslutens tidsomfattning. Det vanligaste var att placeringar på skyddat boende beviljades två – tre veckor i taget vilket var någorlunda likställt mellan stadsdelsförvaltningarna. Praxis med enbart ett par veckors tidshorisont är dock förenat med stora negativa konsekvenser för de våldsutsatta. Kort framförhållning försvårar förutsättningarna för en behandlingsplanering såväl för den våldsutsatta som för medföljande barn. Det är viktigt att brukarens individuella förutsättningar och behov ges inflytande i relation till generella rutiner kring beslut.

Tillgänglighet

Såväl i utvärderingen av RVC¹⁹ som vid dialogmötena med enheterna diskuterades behovet av mer praktiskt stöd till våldsutsatta, framför allt avseende personer med särskild utsatthet såsom samsjuklighet, svag orientering i samhället eller funktionsnedsättning. Socialsekreterare från de tre granskade stadsdelsförvaltningarna beskrev att de ger praktiskt stöd i den omfattning de kan, men att utrymmet ofta är begränsat med hänvisning till arbetsbelastningen. Socialtjänstens arbete med våldsutsatta behöver fortsätta att utvecklas och individuella lösningar utifrån den enskildas behov behöver hittas eller skapas.

Uppföljning

Under 2023 har uppföljning av tidigare granskningar avseende handläggning av barnärenden 0-12 år genomförts genom en skriftlig uppföljningsintervju. Nedan följer sammanfattningar av hur stadsdelsförvaltningarna själva formulerat utvecklingsarbetet vid enheterna:

Rinkeby-Kista, numera Järva, har pågående handlingsplaner som innefattar åtgärder som berör brister som kvalitetsgranskningen konstaterade, i synnerhet kring barnets delaktighet. Resultaten av dessa kommer att följas upp under 2024. Bland annat genomförs egenkontroller i form av kollegial granskning och systematisk ärendegenomgång två gånger per år och resultatet följs sedan upp på aggregerad nivå. Vidare genomförs brukarenkäter terminsvis med frågor om barns upplevelse av delaktighet och inflytande. En ny rutin avseende att upprätta orosanmälan även på syskon vid omsorgsbrister har implementerats. Järva har vidare etablerat ett barnrättsnätverk för socialtjänsten, som genomför

¹⁹ Ersta Sköndal Bräcke högskola (2021) Utvärdering av Relationsvårdscentrum (RVC) i Stockholms stad

kompetenshöjande åtgärder och främjar kunskapsinhämtning mellan enheter.

Framåt planeras fortsatta egenkontroller för att följa upp det systematiska kvalitetsarbetet. För närvarande är fokus gemensamma rutiner och arbetssätt i verksamheten sedan stadsdels-sammanläggningen till Järva stadsdelsförvaltning.

Skarpnäck har använt granskningsresultaten som underlag vid planering inför 2023. Mottagningsenheten har arbetat med att vidareutveckla rutinen för polisanmälningar gällande våld mot barn. Arbetet med stafettpinnen har vidareutvecklats. Barns delaktighet följs systematiskt upp vid avslut av insats. För att lyfta NPF-kompetens hos medarbetarna genomförs under hösten en föreläsning för alla medarbetare. Alla medarbetare har också utbildats i verktyget iRisk.²⁰

Skarpnäck arbetar bland annat med spetskompetensgrupper som involveras i kvalitets- och utvecklingsarbete gällande rättssäkerhet och arbetsprocess, från inledd utredning till avslutad insats. Den familjeorienterade organisationen tycks ge förutsättningar för att samordna interna resurser. Att se utredningstiden som ett förändringsverktyg är ett perspektiv som ofta kommer med erfarenhet av utredningsarbete. Genom coachande arbetsledning vägleds medarbetarna men som komplement framför Skarpnäck önskemål om att staden centralt anordnar förslagsvis systemteoretisk grundutbildning och/eller kurs med fokus på utredningen som förändringsverktyg.

Södermalm har arbetat med att öka barns delaktighet, bland annat vid utredningens avslut där årets mätning visar att barnet fått information i nästan dubbelt så många ärenden jämfört med förra årets mätning. Särskilda metodtillfällen riktade mot samtal med barn som har NPF är planerade och den digitala basutbildningen om NPF är obligatorisk för samtliga socialsekreterare. Barngruppen har vidare ökat samverkan med arbetsgruppen som handlägger LSS-insatser för barn. Andelen samordnade individuella planer (SIP) har tydligt ökat efter att en SIP-samordnare har anställts.

Flera rutiner har uppdaterats efter kvalitetsgranskningen och nya rutiner har tillkommit, bland annat avseende barn som utsatts för våld. Utvecklingsarbetet framåt handlar bland annat om att öka barns delaktighet i SIP och i öppenvårdsinsatser. Södermalm påpekar att stadens utbildningar ofta riktas till nya i yrket. Då stadsdelsförvaltningen har många erfarna medarbetare efterfrågas från staden centralt kompetensutveckling specifikt till dessa.

²⁰ iRisk är ett metodstöd för att bedöma risker för barn när en omsorgsperson utövar våld i familjen.

Hägersten-Älvsjö har haft fokus på att öka yngre barns delaktighet samt på återkoppling till barn vid utredningens avslut. Detta bland annat genom en rutin för öppenvården, som ska säkerställa att barn ges inflytande, samt genom en stor satsning på Signs of Safety.²¹ Genom internkontroller följs barns delaktighet genom hela processen upp. Hägersten-Älvsjö stärker också fokus på skolan med hjälp av skolsamordnare och samverkan med Utbildningsförvaltningen. Genom internkontroll följs upp att utredningarna innehåller kontakt med skolan. Det är ett pågående arbete att formulera mål i insatser kring samverkan med skola samt för ökad skolnärvaro. Förvaltningens skolsociologer, skolsamordnare och öppenvård har under året föreläst för medarbetarna om arbetet med skolnärvaro. Hägersten-Älvsjö har vidare arbetat för att stärka NPF-kompetens och kompetensen kring samverkan på enheten.

Att hålla utredningstiderna är en ständig utmaning på grund av det höga inflödet av ärenden. Enheten har bland annat infört skrivdagar för att medarbetarna ska kunna freda sin skrivtid. Signs of Safety innebär fokus på motivationsarbete och delaktighet vilket leder till att utredningsarbetet också kan användas som ett förändringsverktyg. Fokus för kommande utvecklingsarbete är bland annat att väga in barnets skolsituation i utredningsanalysen och att ta fram bildstöd som samtalsstöd för barn med NPF.

Östermalm, numera Norra Innerstaden, har bland annat fokuserat på hur barns egna behov av stöd tydligare kan fångas upp i utredningarna, samt att tydliggöra behov och framtida risk om föräldrar tackar nej till insatser. Vidare har enheten arbetat kring hur barnet kan delaktiggöras genom hela processen, bland annat med hjälp av samtalsverktyg och avslutningsbrev till barnet där detta bedöms lämpligt. Barngruppen har även tillsammans med metodstödjare sett över när utredning kan avslutas med uppföljning vid kvarstående oro enligt 11 kap. § 4 a, för att bättre uppmärksamma och nyttja den möjligheten. Utvecklingsarbete har fått pausas under året på grund av stadsdelsammansläggningen till Norra Innerstaden, med ändrade grupsammansättningar och organisation som följd. I verksamhetsplanen för 2024 kommer bland annat barns delaktighet i familjebehandling lyftas. Utredargruppen för barn 0-9 år kommer under våren att arbeta med barnkonsekvensanalyser. Enheten planerar även att ta del av Skarpnäcks modell ”Stafettpinnen”, som granskningen bidrog till att sprida kunskap om.

Farsta stadsdelsförvaltning har påbörjat ett arbete gällande utredningen som förändringsverktyg, bland annat genom att metodiken i Intensiv hemmabaserad utredning (IHU), med fokus på

²¹ Signs of Safety är en modell för utredning och uppföljning i socialt barnavårdsarbete i avsikt att säkerställa barns säkerhet och skydd.

relation och alliansskapande, ska finnas i vanliga utredningsärenden. Nätverk ska i högre grad mobiliseras och egna resurser hos föräldrar stärkas. Enheten strävar efter att i högre grad motivera vårdnadshavare att ta emot hjälpinsatser och använder gruppens samlade kompetens för att hitta vägar och arbetssätt. För att uppmärksamma familjer som är återkommande inom ett år genomförs kontinuerligt egengranskningar.

Enheten arbetar löpande med att öka barns delaktighet, bland annat genom att säkerställa rimlig arbetsbelastning samt genom uppföljning av samtal med barn i beslutsunderlagen. Enheten följer också upp kvaliteten genom återkommande egengranskningar. Enheten håller på att implementera iRisk och deltar utifrån detta i en forskningsstudie via Marie Cederschiöld högskola. Enheten utvecklar också användandet av EARL 20B.²² Enhetens handläggare har dessutom fått gå en utbildning gällande barn med NPF.

Slutord

En återkommande tendens, under såväl årets som tidigare års granskningar²³, är att de formella kraven på handläggning och dokumentation uppfylls i hög utsträckning i stadens verksamheter. Adekvata beslut och underlag har som regel funnits och de lagstadgade tidsgränser som gäller i olika verksamheter har i stor utsträckning efterlevts. Stadens utvecklingsbehov verkar istället handla om det mer kvalitativa innehållet i det sociala arbetet. Exempelvis har granskningarna återkommande visat brister som rör helhetssyn och långsiktighet i socialtjänstens arbete. Delvis kan detta handla om att en stor del av socialtjänstens brukare har komplexa problem och behov av flera huvudmäns insatser för att få till stånd en planering som blir både långsiktig och hållbar. Samverkan med regionen, som leder till samordnade och samtida multimodala insatser, har av stadens socialsekreterare återkommande beskrivits som svår att åstadkomma. SIP upprättas generellt i en låg utsträckning. Dessutom har flera granskningar visat att relativt få av socialtjänstens brukare har kontinuerliga vårdkontakter med regionen.

Om lagförslaget att vård för personer i missbruk ska övergå till regionen blir verklighet, kommer det innebära en stor omställning för både regionen och kommunen. Sannolikt kommer också förstärkt samverkan krävas mellan dessa två huvudmän under en övergångsperiod för att säkerställa att ingen brukare faller mellan

²² Early Assessment Risk List, manualbaserad metod för risk- och behovsbedömning av barn i åldern 6-12 år som riskerar utveckla ett antisocialt beteende.

²³ Socialförvaltningen (2022) Handläggning av barnärenden 0-12 år

stolarna. Förhoppningsvis kan de stora kommande förändringarna medföra stärkt utvecklingsfokus avseende samverkansformer med den enskildes behov i centrum.

Planering 2024

Socialtjänstinspektörerna kommer under våren 2024 att granska förhandsbedömningar inom barn- och ungdomsenheterna vid samtliga elva stadsdelsförvaltningar. Under hösten granskas öppenvårdsinsatsen familjebehandling vid tre stadsdelsförvaltningar. Respektive granskning dokumenteras i varsin rapport, i juni och i december 2024.